

Mirosław Pakuła

„Kościuszkowcy 1943–1945” – wystawa czasowa w Muzeum Historycznym w Legionowie

---

Niepodległość i Pamięć 25/3 (63), 253-260

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Mirosław Pakuła

Muzeum Historyczne w Legionowie

„Kościszkwowcy 1943–1945” – wystawa czasowa w Muzeum Historycznym w Legionowie

W związku z przypadającą w 2018 roku 75. rocznicą powstania 1. Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki w filii „Piaski” Muzeum Historycznego w Legionowie otwarto wystawę czasową pt. „Kościszkwowcy 1943–1945. Drogi żołnierzy 1. Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki”.

Ekspozycję przygotowali pracownicy legionowskiego muzeum: dr Mirosław Pakuła (kurator wystawy), dr Artur Bojarski, Malwina Piorun (projekt i opracowanie graficzne) i Katarzyna Wojnowska. Konsultantem historycznym był dr hab. Jacek Emil Szczepański. W przygotowanie wystawy włączyło się Muzeum Frontu Wschodniego, Muzeum Wojska Polskiego, Stowarzyszenie Ogólnopolska Rodzina Kościszkwowców i Towarzystwo Przyjaciół Legionowa. Na ekspozycję trafiły także obiekty wypożyczone od osób prywatnych – rodzin żołnierzy 1. DP.

Miejsce prezentowania wystawy jest nieprzypadkowe. Legionowo było przez kilkadziesiąt lat związane z tą dywizją. Mieszka w nim wielu byłych żołnierzy tej formacji oraz ich rodziny. Związki Legionowa z 1. Dywizją miały początek na jesieni 1944 roku. Miesiąc po zajęciu warszawskiej Pragi jednostka walczyła o Żerań, Tarchomin, Henryków, Buchnik, Jabłonnę i przedmieścia Legionowa w okolicy ul. Sobieskiego. 28 października 1944 roku, przy dużych stratach i po powstrzymaniu ataku niemieckich czołgów, oswobodziła Jabłonnę. Dywizja brała później udział w walkach o Warszawę w styczniu 1945 roku, w zmaganiach na Wale Pomorskim, forsowaniu Odry pod Siekierkami i w Berlinie.

Tuż po zakończeniu wojny 1. DP trafiła do Legionowa. Pierwszym pododdziałem, który zakwaterowano w koszarach był 1. Berliński Batalion

Saperów. W 1947 roku przybyło tu dowództwo 1. Warszawskiej Dywizji Piechoty (od 1956 r. 1. Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej). Od tamtego czasu aż do rozwiązania dywizji w 2011 roku przez koszary przewinęło się wiele jednostek różnego rodzaju wojsk, a żołnierze aktywnie uczestniczyli w życiu Legionowa.

Legionowska wystawa dotyczy przede wszystkim wojennego okresu działalności dywizji. Twórcy ekspozycji starali się obiektywnie przedstawić losy zwykłych żołnierzy, dla których utworzenie 1. DP było szansą na ucieczkę z „niehumanitarnej ziemi”, walkę i powrót do Ojczyzny.

Na wstępie zaprezentowane zostało pochodzenie kościszkowców. Żołnierzami 1. Dywizji została część jeńców znajdująca się w radzieckiej niewoli po 17 września 1939 roku. Drugą grupą byli łagiernicy – działacze polityczni, urzędnicy, policjanci, kupcy i inni – którzy po 17 września zostali uwięzieni w radzieckich obozach pracy. Liczną grupę kościszkowców stanowili Polacy deportowani przez NKWD w latach 1939–1941. Wśród żołnierzy dywizji kościszkowskiej znaleźli się też Polacy powołani do służby w Armii Czerwonej, wskutek uznania ich za obywateli radzieckich po włączeniu wschodnich kresów Polski do Związku Radzieckiego. Do 1. Dywizji wstępowali także potomkowie zesłańców po powstaniu styczniowym. Kolejną grupą, która zasiłała tworzoną dywizję, to osoby dobrowolnie przebywające w Związku Radzieckim – działacze lewicowi, przede wszystkim komuniści. Na początku większość kadry oficerskiej stanowili oficerowie radzieccy. W późniejszym okresie dywizję zasilili poborowi z terenów polskich położonych za zachód od Bugu.

W dalszej części wystawy został przedstawiony szlak bojowy dywizji, lecz zasadniczą częścią ekspozycji są biogramy sześciu szeregowych i podoficerów: Teofili Bojkowskiej, Stanisława Feliszka, Antoniego Jabłońskiego, Tadeusza Kucharza, Mieczysława Męczyńskiego, Bolesława Sąsiadka. Czworo z wymienionych było po wojnie związanych z Legionowem.

W życiorysach ukazano rozmaite drogi, jakie doprowadziły młodą dziewczynę i pięciu chłopców do miejsca formowania dywizji w Sielcach koło Riazania. Troje z bohaterów wystawy było deportowanych przez NKWD bądź ewakuowanych w głąb Związku Radzieckiego i trafiło tam do łagrów lub fabryk. Po komunikacie radiowym i artykule w prasie ruszyli w długą drogę do Sielc. Kolejnemu udało się przenieść z Armii Czerwonej, do której został przymusowo wcielony. Kościszkowcem został

też żołnierz Armii Krajowej, który dołączył do dywizji po upadku powstania warszawskiego. Ostatni z bohaterów wystawy był uciekinierem z robót w Niemczech, który ukrywał się w Lublinie i wstąpił do dywizji po zajęciu przez nią miasta. Wymienieni żołnierze przeszli szlak bojowy aż do Berlina i przeżyli wojnę, mimo że niektórzy byli ranni (Bolesław Sasiadek dwukrotnie).

Niezwykle cennymi pamiątkami znajdującymi się na wystawie są przedmioty użyte przez rodziny bohaterów ekspozycji: medale, odznaczenia, frontowe zdjęcia i dokumenty wojskowe. Oprócz medali i podziękowań za udział w walkach o Warszawę, forsowanie Odry, zdobywanie Wału Pomorskiego i Berlina na wystawie jest oryginalna karta mundurowa oraz zaświadczenie o pobycie w szpitalu.

Ciekawe dla zwiedzających są z pewnością egzemplarze broni i trzy oryginalne mundury kościuszkowców. Wśród uzbrojenia wyróżnia się radziecki, nowoczesny karabin samopowtarzalny SWT wz. 1940, który był pierwszą bronią, jaką otrzymali szeregowi i podoficerowie w Sielcach. Z kolei prezentowane mundury podporucznika, starszego sierżanta i szeregowego pokazują jak rozmaite były kolory i rodzaje materiałów, z których je szyto.

Na wystawie zostały także przedstawione przedmioty znalezione w pobliżu Legionowa – w miejscu walk pod Jabłonną jesienią 1944 roku. Hełmy potrzaskane przez odłamki, magazynki do broni i pozostawione elementy wyposażenia osobistego oddają tragizm tamtych zmagañ.

Wśród pamiątek walk pod Jabłonną umieszczonych na wystawie jest także orzeł noszony przez kościuszkowców na rogatywkach i furażerkach. Był on wzorowany na wizerunku orła z sarkofagu Władysława Hermana znajdującego się w katedrze w Płocku. Wykonano go z patynowanego mosiądzu i produkowano w moskiewskich fabrykach. Na wystawie został także zaprezentowany prefabrykat orła znaleziony w ruinach jednej z tych fabryk.

Ważnym elementem wystawy jest kopia pierwszego sztandaru 1. Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, który towarzyszył przysiędze wojskowej w Sielcach 15 lipca 1943 roku.

Wernisaż wystawy odbył się 19 maja 2018 roku, w czasie Nocy Muzeów. Towarzyszyły mu pokazy grup rekonstrukcyjnych oraz pojazdów z epoki. Wystawa będzie otwarta do grudnia 2018 roku.

Mirosław Pakuła